

GASETA DE LES ARTS

15 JUNY 1924

DIRECTOR: JOAQUIM FOLCH I TORRES

Any I.—Núm. 3

El retaule de Sant Jordi de Jaume Huguet, al Museu de la Ciutadella.

Ha quedat instal·lada en lloc d'honor, en la sala primera de la pintura gòtica del Museu de la Ciutadella, la taula de Sant Jordi atribuïda a Jaume Huguet, que formà part un temps de la Col·lecció Miquel i Badia, passant després a la Col·lecció Cabot i des d'allí al Museu de la Ciutat.

La taula de Sant Jordi, creiem que pot considerar-se com una de les obres cabdals de la pintura catalana del quatrecent. Sense la força pictòrica que aportaren aquí els mestres dits cordobesos, seguint la manera simple dels primitius, l'obra de Jaume Huguet té una fondària de sentiment i una quantitat d'expressió humana, en poques obres igualat.

En Cabot tenia aquest retaule feia qui sap els anys, com una de les més preuades joies de la seva col·lecció famosa. Mig any abans de morir, aparegué en el mercat d'antiguitats de Barcelona un vidre català esmaltat del segle XVI-XVII, del tipus dels que en Cabot justament col·leccionava. El vidre procedia de la venda efectuada a París d'una col·lecció francesa, a la qual acudiren alguns intel·ligents antiquaris de Barcelona, als quals hem d'agrair l'haver repatriat tots els exemplars de vidres catalans que es presentaren. Arribats a Barcelona, la majoria dels exemplars foren immediatament venuts, ingressant a les col·leccions dels Srs. Comtes de la Vall de Canet, Plandiura, Amatller, Cabot, Macaya i altres; però quedava el millor exemplar, pel qual el seu posseïdor demanava un preu molt crescut.

Ben aviat, però, entorn de l'exemplar s'establí una noble competència entre els primers col·leccionistes, contribuint potser això al manteniment del alt preu. Indecisa la lluita, quedà el vidre en mans del posseïdor, que era M. Paul Tachard, durant un temps. Finalment, la Junta de Museus intervingué, i obtenint de part de M. Tachard, una important rebaixa en el preu demanat, feta en atenció al Museu, el vidre passà a ésser propietat de la Junta referida.

Una amistosa proposició fou presentada aleshores a la Junta, segons la qual el vidre passaria a la Col·lecció Cabot, garantint dit senyor que, cas d'haver-se'n de despendre, el Museu tindria la primacia d'adquisició, pel preu de cost, i que cediria en canvi al Museu, el retaule de Sant Jordi, per un preu determinat de comú acord en el pagament del qual comptava l'import de compra del vidre. La Junta acceptà la proposició comptant no ja amb la fórmula d'assegurança de la possessió del vidre en definitiva, sinó amb la confiança de que tots els vidres de la Col·lecció Cabot anirien un dia o altre al Museu. Efectivament: per dissort, avui hi han al Museu els vidres d'en Cabot i amb ells l'exemplar que fou base d'aquesta combinació amistosa. Malauradament, això ha vingut, més aviat del que

Taula de Sant Jordi de Jaume Huguet. (Museu de la Ciutadella.)

(Fol. Laboratori del Museu)

tots els components de la Junta podien creure i desitjaven.

Així el retaule de Sant Jordi ingressà al Museu.

D'on ve aquest retaule? Les indagacions fetes fins ara no han donat resposta a n'aquesta qüestió interessant i per tal cal prosseguir-les. El conèixer el lloc de procedència d'una pessa d'aquesta categoria, és de tot interès. En Cabot (a. c. s.) no en sabia res: l'havia adquirit a n'en Miquel i Badia a base d'un canvi, però no li havia demanat aquestes dades.

En 1904, fou venuda a Berlín per l'antiquari Lepke la col·lecció formada a Barcelona per D. P. Anés, i amb ella dues taules, l'una amb Sant Joan i un cavaller orant als seus peus i l'altra amb Sant Lluís de Tolosa i una dama orant als seus peus, que eren els probables batents d'un tríptic. L'historiador alemany de la pintura espanyola, von Loga, s'ocupà d'elles, i en una conversa tinguda amb l'hispanòfil Emile

Bertaux, qui tant ha treballat en l'estudi dels nostres primitius, mostrà a n'aquest, les fotografies de les dites taules. M. Bertaux, amb qui havíem passat bones estones a can Cabot, coneixia el retaule de Sant Jordi i l'havia estudiat amb detenció. En veure les dues taules dels donants, apreciar les seves mides, examinar la pintura, ara perduda un xic per una restauració mal guiada, hi reconegué la mà de l'Huguet i constata la possibilitat de que fossin els batents d'un tríptic el centre del qual seria la taula de Sant Jordi. Corroborava aquesta impressió el fet de que les finestres o obertures del fons de les dues taules de Berlín i de la de Barcelona, eren exactes, i demanades les mides del Sant Jordi i comprovat que aquest havia sigut tallat a la part baixa, es pogué tantejar una reconstrucció ideal del tríptic que aquí hem intentat gràficament per primer cop, reunint les tres fotografies, amb les quals es pot precisar exactament l'importància del tros tallat de la taula central.

En Bertaux, però, no havia exa-

minat el retaule de can Cabot amb la detenció que nosaltres ho hem pogut fer, i suposava que el retaule nostre havia sigut també tallat verticalment. La suposició es fundava en el fet d'ésser incompleta la figura de la Princesa que aguanta l'elm i l'escut al sant cavaller. Completant idealment el que manca a la figura, suposava que la taula central seria aproximadament la mitat més ampla que les laterals, de manera que aquestes es podrien cloure sobre aquella. Corroborava aquesta idea encara el fet de veure's rastres de mitges figures de sants, pintades i daurades en el dors de les taules laterals de Berlín.

Un examen atent de la taula de Sant Jordi, no obstant, mostra clarament que la taula és sencera en quan a la seva amplada. Tant en la pintura del davant, com en la de la banda del darrere, es veu just on arriba el preparat de la taula, deixat el tros sense pintar destinat a entregar-se en el galze de l'antic enquadrament. S'observa encara que aquest preparat, en el seu limit, fa una rebaba produïda pel gruix de pasta que venia a tapar el junt, entre la taula i el dit enquadrament antic. El fet de que el revers de les taules laterals fos pintat, no prova que aquestes fossin plegables sobre la central, ni pot dur a la conseqüència que aquesta fos doble ampla que aquelles, per quan el revers de la dita taula central és també pintat, amb un escut, i aquest ocupa gairebé tota l'amplada, i resta ben centrat, de manera que si s'hagués tallat d'una banda, com suposa la teoria d'en Bertaux, el dit escut no seria en el centre.

Pel camí de les dues taules de Berlín hem mirat si trobàvem la procedència i hem interrogat al nostre amic en G. Anés, fill del qui formà la col·lecció venuda a Berlín, el qual no ens ha pogut donar informes de cap mena sobre el particular.

Es de Jaume Huguet el retaule de Sant Jordi?... Heus aquí una altre qüestió. Tots els entesos en pintura gòtica catalana ho diuen d'impressió. En Bertaux ho creia, en Casellas també (en Sanpere i Miquel no es va ocupar d'aquesta obra.) Per comparança amb el retaule dels Sants Metges de Terrassa, on sabem documentalment que l'Huguet hi va treballar, podem dir que és del mateix autor que féu les figures de Sant Abdon i San Senen. Per comparança amb el Sant Jordi del retaule de Sant Antoni Abad, malauradament cremat els dies de la setmana tràgica, podem dir que el pintor que féu aquell Sant Jordi, féu el del vostre retaule. En Sanpere però que feia de Vergós el retaule de Sant Antoni, es creia que els Vergós havien intervingut poc o molt en el de Terrassa...

Heus aquí la qüestió Vergós-Huguet plantejada. En Sanpere que ajudà a crear-la, l'anunciava, aquesta qüestió, i sense desbroçar-la no és possible, o és molt exposat l'avençar en el terreny de les atribucions, en una gran part, i potser la millor, dels retaules gòtics catalans de la segona meitat del segle XV.

Nosaltres hem treballat, per rahons

del nostre ofici, modestament, però llarga i distingudament en l'estudi de la qüestió Vergós-Huguet, i hem arribat a resultats objectius que creiem que la decideixen. No tenim aquí espai per a exposar els antecedents i els resultats obtinguts, la qual cosa pensem fer pròximament, però, deixant les proves de la nostra afirmació a ulteriori, creiem poder afirmar que el retaule de Sant Jordi del Museu és de Jaume Huguet.

Creiem que en Sanpere i Miquel, compartiria avui aquesta opinió nostra, car d'ençà que ell inicià amb els seus «Cuatrocentistas» l'estudi de conjunt de la pintura medieval catalana, han sortit documents que no coneixia i que afecten a algunes de les seves conclusions. Demés, el sistema empleat per nosaltres, a base d'una comparació material de maneres de pintar i de dibuixar, ens ha dut a proves objectives, que permeten distingir clarament ço que és l'estil de Jaume Huguet i ço que és l'estil dels Vergós i ço que distingeix l'un de l'altre.

* *

L'historiador alemany de la pintura espanyola, Von Loga, en estudiar el tríptic de Sant Jordi i les taules dels donants, sobre tot, assajà amb poc encert la identificació del cavaller i la dama que estan agenollats als peus del Sant Patró, respectivament, en una i altra taula. Es difícil, no partint d'altres dades que les de la data probable del retaule, resoldre un problema com aquest. Certament, poden ésser molts els matrimonis nobles que es fessin retratar per Jaume Huguet, devotament agenollats als peus dels sants que els presenten a Sant Jordi. Von Loga, així i tot, embestí el problema, i proposà dues solucions que transcrivim adjuntes:

«Aquests personatges són gent molt distingida, prínceps probablement, i vestits amb tota riquesa. El vestit és de la primera mitat del segle xv. El donant porta guarniments de pell damunt del

Testa del Sant Jordi de Jaume Huguet.
(Museu de la Ciutadella.) (Fot. Laboratori del Museu)

ric brocat i el mateix pentinat que porta el Canciller Rollin, amb l'orella a lo Van Eyck. També el capell de la dama agenollada s'assembla al guarniment de cap de la núvia del quadre d'Eligiús pintat per Petrus Cristus l'any 1449. Per la forma de les mànegues (sense les espatlles estufades com es troben en els retrats de Fouquet fets més tard), trobem certa analogia amb nombrosos quadres d'abans de 1450.»

«Les monedes espanyoles no ens serveixen per dades iconogràfiques d'aquell temps. Els caps coronats dels Reis d'Aragó, Navarra i Castella són tan sols siluetes fins l'època de Carles V, i més tard i tot. Dos prínceps solament, la biografia dels quals concorda amb el personatge d'una de les ales, portaven el nom de Joan. El Rei de Navarra, amb el qual pensàrem en primer terme, després de la mort del seu germà Alfons regnà també a Aragó, Barcelona i València, nasqué l'any 1397. La seva llarga existència (doncs morí als 84 anys, en 1479) ens pot donar molt joc per fixar la data d'origen dels nostres quadres. Després de la mort de Blanca, hereua de Navarra, la seva esposa, l'any 1441, va contraure matrimoni amb la filla de l'Almirall de Castella, qui el precedí onze anys en la mort. Que jo sàpiga, les seves faccions no han sigut transmeses, doncs el retrat que ofereix Cardedera iconogràficament és d'una valor dubtosa. La seva tomba al Monastir de Poblet fou destruïda durant la guerra civil de 1835.»

«El segon príncep d'aquest període, el patró del qual també és Sant Joan, és el Rei de Castella i Leon, nascut l'any 1405, pare d'Isabel, qui morí en 1454. Quan Isabel la Catòlica encarregà a Gil de Siloe la tomba dels seus pares, l'ossamenta del pare ja estava corrompuda pel temps. Ço que el temps i la desgràcia destruïren, fou reconstruït pel gran artista a petició d'Isabel i segons l'esperit enlairat d'aquella. El llit de mort dels orgullosos Reis de Castella es transfigurà per l'apacible somriure de l'Eternitat. Encara que Gil de Siloe idealitzà als seus personatges, és evident que transmetia quelcom de ses fesomies i la semblança entre les faccions de la figura ajeguda de la tomba amb la figura agenollada del nostre donant, me sembla quelcom convincent. El color castany del pèl, els ulls blau-verds i les boniques mans i petits peus del Rei Joan, que elogia el contemporani Pérez de Guzman, amb un xic de bona voluntat també poden trobar-se en el nostre quadre. Tampoc deuen estranyar-nos els vestits burgonyesos que en aquell temps tant cridaren l'atenció a Espanya, tan més tractant-se de prínceps molt amants del luxe i que rebien a Jan Van Eyck a la seva cort.»

«La formació de la part inferior de la cara correspon al quadre que del rei Joan de Castella i Lleó ens ha tramès la història.»

«També la forma en què estan presentades les figures dels donants en les ales, segons el meu entendre, demostra que anava destinat a Castella, segons costum conegut de donatius dels Reis Catòlics, als altars de Sant Tomàs d'Àvila, actualment al Museu del Prado, i Sant Joan dels Reis de Granada, atribuïts a Antoni del Rincon, del retaule Luna de la Capella de Sant Yago a la catedral de Toledo, i que s'ha conservat també en l'altar de Felip en la Capella Reial de Granada, i en cert sentit també en els monuments dels reis a l'Escorial.»

«No menys ricament que el seu espòs amant del luxe, va Maria, habillada de brocat. Damunt del seu trajo de vellut vermell, l'estola de les princeses navarro-aragoneses, en la qual s'hi veu una columneta entortolligada amb una cinta (a on tal volta hi ha un lema escrit), cosa que a l'època de les divises haurà tingut una significació simbòlica anàloga a les célebres saetes del seu nebot i al joc de la seva fillastra. El Sant que la protegeix no és la Verge Maria, el nom de la qual porta, sinó un sant venerat en els cercles distingits degut al seu origen principesc.»

«L'edat dels representats a les ales permet concordar-la amb els anys que visqueren aquests reis fixant l'origen del tríptic l'any de la mort de Maria, 1445. El vestit també resulta del'època.»

Cal dir que Von Loga no havia examinat «de visu» el retaule de can Cabot i que en el moment que escrivia les ratlles precedents no tenia potser notícia de la relació que amb les dites taules de Berlín podia tenir el retaule de can Cabot. En Bertaux, qui havia examinat la taula de Sant Jordi, transcriví les teories de Loga sobre la identificació d'aquests personatges, bé que no fent-les seves, cosa que no hauria fet segurament, si en alguna de les visites que feu a can Cabot hagués despenjat la taula i l'hagués mirat del

Taula que formava part del tríptic de Sant Jordi.
(Berlín. Col. particular.) (Fot. Vergen)

Taula que formava part del tríptic de Sant Jordi.
(Berlín. Col. particular.) (Fot. Vergen)

darrera, on hi ha un escut de la família Cabrera, que no deixa lloc a dubtes sobre el desencert de les teories proposades per Loga.

Donada la presència de l'escut dels Cabrera en el dors de la taula de Sant Jordi, cal cercar en la genealogia d'aquesta família els personatges als qui pugui correspondre una dada dins la segona meitat del segle XV, que és l'època a què creiem que pertany el retaule, segons l'assaig de cronologia de l'obra de Jaume Huguet, que hem intentat en altre lloc, malgrat i les afirmacions de Von Loge sobre la indumentària, que, en el cas de Catalunya, no són segures ni iguals a les que donen els trajes en la pintura flamenca.

Brindem el tema de la identificació d'aquests personatges als historiadors de les nostres famílies senyorials. Llàstima que no els poguem brindar també la nota de procedència del retaule, que ajudaria molt a la tasca d'identificació de les dues nobles figures dels cavallers donants de les taules de Berlín.

* *

A un eminent bibliòfil amic nostre, en examinar fa pocs dies el bell retaule de Sant Jordi en el Museu, el colpí la idea de si aquesta noble figura melancòlica i fina del Sant Cavaller pintat per Jaume Huguet, podria ésser un retrat del Príncep de Viana. Retreia aposta les paraules amb què el pinta l'historiador contemporani Gonçal García de Santa Maria, qui en la seva Història de Joan II diu: «Fou d'estatura més que mitjana, de rostre prim, d'expressió modesta i greu»; i ens recordava la miniatura retrat seu, d'un còdice de la Nacional de Madrid, que reproduïx Cardenera i que donem aquí també. Evidentment, el tipus fonament melancòlic del príncep de la miniatura no desdii del cavaller del retaule. L'angulositat dels pòmuls és, en una i altra testa, ben característica; en el retaule, com en la miniatura, el cabell del personatge és castany i en una i altre revela el mateix sentiment personal. Podria la imatge de Sant Jordi de l'Huguet ésser un retrat del Príncep de Viana?... Naturalment que sí; però és cert també que els fonaments no són prou per a decidir la cosa. Demés, aquesta suposició s'ha fet en altres casos i no manquen retaules on es veu una figura de cavaller, als què s'ha atribuït també aquesta representació. (En recordem un de Sant Sebastià, vestit a la moda del 1460, del que s'ha dit també si era un retrat del Príncep.)

Res més natural, però, que alguns dels nostres pintors prenguessin com a model de ses imatges la del Príncep dissortat, a la dissort del qual els catalans prengueren una part molt viva. La llegenda de la marastra gelosa que el desposseí del regne de Navarra, el seu acatament a Joan II son pare, fet obeint consell d'Alfons el Magnànim, la seva presó a Lleyda, quan les paus entre pare i fill eren fetes, un xic potser per la coacció de la simpatia popular per al Príncep, que esclata en revoltes; la seva mort misteriosa a la fi, feren d'ell un personatge popularíssim, estimat i venerat potser per sa dissort mateixa, per tot un poble.

Retrat del Príncep de Viana.
(D'una miniatura de la B. N. de Madrid.) (Fol. Vidal)

La fama de les seves virtuts, creixent en la desventura, féu que en la simpatia popular hi creixés la idea de la seva santedat, i la seva mort coronant aquesta d'un real o suposat martiri, li vingué a donar una categoria supersticiosa de sant veritable, tal com ens el mostren algunes imatges de l'època, amb la testa auriolada de resplandors i exercint la miraculosa virtut que se li atribuïa de curar els llamparons i altres males.

D'aquesta suposada santedat del príncep i de la seva esperada canonització, en dona idea clara un testament del Comte de Cifuentes a l'Aragó, en el qual s'ordena que sien enviats a Santa Maria de Montserrat i a la sepultura del Príncep «senas figuras de cera, y si dicho príncipe fuera canonizado, de le facer un altar con su figura en la Iglesia de Cifuentes»...

Si aquesta devoció al Príncep fou tan viva, què tindria d'estrany que Jaume Huguet, son contemporani, que potser l'havia aclamat a sa arribada a Barcelona, volgués pintar sa imatge en fer el retaule de Sant Jordi patró dels catalans? Què tindria de fer que en escollir el tipus juvenivol del Sant Cavaller de Capadòcia, associés a la idea del seu patronatge i de la seva cavallerositat el patronatge i la cavallerositat del Príncep dissortat?... Qui sap? Certament, la bella figura del Sant Jordi del retaule de Jaume Huguet té una dolça fondària d'humanitat pensativa i melancòlica, que fa pensar en un retrat més que en una imatge.

JOAQUIM FOLCH I TORRES

Dos vidres esmaltats

La mort del sortós i molt intel·ligent col·leccionista D. Emili Cabot i Rovira (q. a. c. s.), féu estremir a alguns dels *amateurs* catalans sobre el destí que tindrien els vidres esmaltats que havia arribat a recollir dit expert arqueòleg. Sapigut és per tothom que l'aplega d'atuell de vidre decorats amb coloracions en esmalt, que actualment eren de propietat del Sr. Cabot, constituïen un conjunt únic al món, que hauria sigut una vertadera llàstima que es desencoblés i, més encara, que hagués anat a parar fora de Catalunya.

Els periòdics han tramés la molt agradable notícia de que aquell conjunt de vidres esmaltats catalans anava a entrar al Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona, mitjançant certes condicions

que és de creure podran ésser complides, restant així segurament en el predit Museu, a on els preuats exemplars podran ésser vistos i estudiats, més, si hi cap, que no ho havien sigut fins al present.

L'ocasió de parlar de l'aplega de vidres dels segles XVI i XVII, feta pel senyor Cabot, posa davant dels ulls la qüestió de sapiguer si són molts els atuell per l'estil que han arribat fins a nostres dies i avui hi ha escampats ací i allà de tot el món. La vàlua excepcional del recull fet pel difunt col·leccionista, creiem que res la indicaria millor que la comparació amb els altres exemplars que avui són honor de col·leccions i muscus de Barcelona, Vich, Madrid, París, Londres, Berlín, Venècia, Nova York, Hamburg, Amsterdam... Si fos possible reunir en un instant els vidres classificats com a catalans i avalorats per l'esfalt policrom, és ben possible que no arribarien pas a formar un conjunt, i diguem-ne tresor, que pogués afrontar-se amb el que, amb paciència insistent i sobre tot activitat incansable, havien anat a formar sèrie, dins de la vitrina especial que els havia destinat el refinat col·leccionador.

Per això pensem que fóra bo tenir notícia, i sobre tot posseir bones reproduccions fotogràfiques dels exemplars que encar existeixen, a l'efecte de constituir el *corpus* d'una producció que és honor per a Catalunya, tota vegada que pot dir-se que totes les persones enteses consideren com a sortits dels forns de nostra terra tals i tan formosos vidres. Avui s'és imposat classificar com a catalans molts exemplars que havien sigut considerats com a venecians. La identitat de formes, tècnica decorativa i colors, han imposada la restitució a nostres antics artefactes de ço que els havia sigut injustament arrabassat.

Els vasos esmaltats catalans es distingeixen per son colorit, en el qual hi domina un verd especialíssim, que serveix, sobre tot, per originar els motius vegetals que abunden en aquells. Al costat de tal color s'hi troben el blanc i el groc, i, amb menys prodigialitat, el vermell, blavenc i negre. Els temes decoratius de la flora són unes garlandes o brots de fullatges estilitzats, que les més de les vegades fan l'efecte d'avellanesc tendres, amb la seva càpsula ben formada. També s'hi troben xiprers i arbres de diferent espècie

Amfora amb esmalts verd, blanc, blau i groc.
Imitació Veneciana.
Fàb. de Mataró: Alt. 0'265 m.

Fruitera amb esmalt verd, blanc, groc, negre i blau.
Fàb. de Mataró: 0'085 diàm.
Inst. C. de València D. Juan: Madrid.

X. NOGUÉS.—Menjador de Can Cullaretas. Plafó de ceràmica.

(Fot. Serra)

els quals alternen amb la fauna, pròdiga d'aucells, de gossos i de cèrvols, havent-hi algun cas que s'hi reconeixen peixos i també representacions humanes.

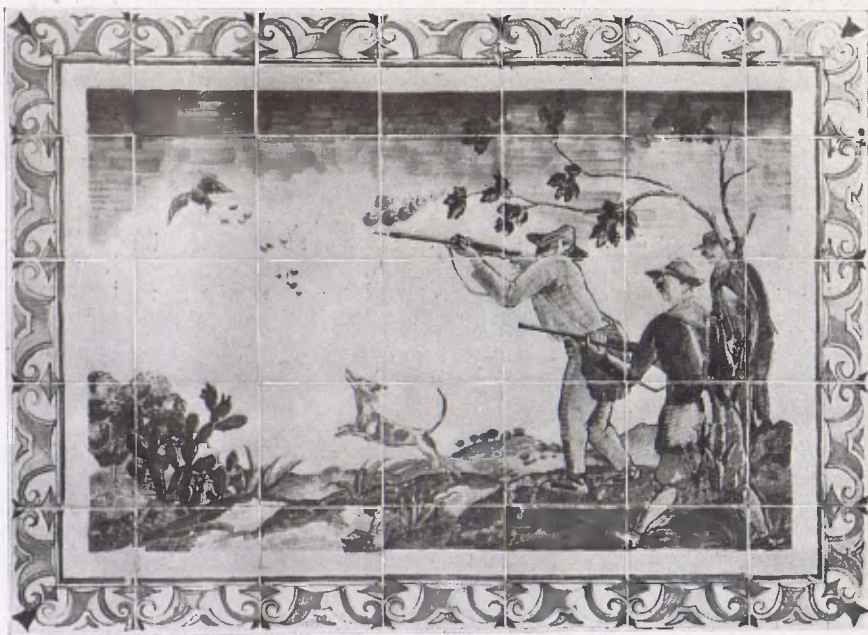
La circumstància d'haver sigut trobats en nostre país varis dels atuellis avui tan estimats, és raó per atribuir-los a fabricació nostrada, la qual cosa corroboren les llegendes amb el nom del possessor, de redacció i mot gentilici ben catalans, i també els escuts d'armes, símbols i monogrames que fan venir a la memòria institucions i famílies del tot vinculades amb nostra pàtria.

Serveixi tot lo dit com a precedent per donar a conèixer dos atuellis de vidre esmaltats, que avui figuren en les superbes col·leccions de l'Institut de València de Don Juan, fundat a Madrid pel qui fou intel·ligentíssim col·leccionador d'objectes sumptuaris, D. Guillem J. de Osma, qui posseï i augmentà considerablement les riques aplegues pel qui fou un dels homes més savis antiquaris i coneixedors d'art del seu temps, en memòria del qual es donà nom al predit Institut.

Un dels vasos és una ampollita que farà uns 265 mil·límetres d'altura, oferint ventre quasi esfèric, sostingut per un peu cònic, mitjançant un nu aixafat, elevat-se sobre el dipòsit un coll estret que remata en brocal, envasat com una petita conca. Dues ansetes, amb banyot inferior i brot superior, acaben de donar aspecte gentil al pitxer, que per cert en son conjunt es pot dir quasi igual a altres ja ben coneguts. El material de què és feta l'ampolla és vidre transparent i de tonalitat lleugeríssimament olivosa. La seva decoració és en verd, blanc, blau i groc, mostrant brots serpentejants en els frisos que rodegen sa boca i la part superior i inferior del vas, anant el coll enjoiat per una mena d'escates o plomes de pagó, i el ventre profusament ocupat per branques d'arbust garbosament dissenyades, entre les quals, al davant i al darrera, s'hi veu un bust de dama. La part inferior queda enriquida per senzills fullatges i rinxols.

L'altre atuell de la mateixa col·lecció és una fruitera que farà uns 215 mil·límetres de diàmetre i 85 d'alçada. La seva conca, que és de poca profunditat, presenta un medalló circular al centre, en el qual s'hi llegeix el monograma *Jesús*, i del qual surten dos a dos quatre brots, donant elegants volutes en

espirals vorejades per abundància de petites fulles, venint tot tancat per una sanefa de senzill dibuix imitant un cordó. Les coloracions de

X. NOGUÉS.—Menjador de Can Cullaretas. Plafó de ceràmica.

(Fot. Serra)

l'esmalt són verda, blava, groga, negra i blanca.

Aquests dos formosos vidres de l'Institut de València de Don Juan semblen entre sí germans presentant característiques per atribuir-los a finals de la setzena centúria o principis de la següent.

Dec agrair a l'entès oficial de l'al·ludida institució madrilenya, don Josep Ferrándiz, les fotografies i notícies que donen algun interès al present escrit.

J. GUDIOL, Pvre.

NOTICIARI

L'Exposició Universal de les Arts Decoratives a París. — 1925.

L'any vinent es celebrarà a París la grandiosa Exposició Universal de les Arts Decoratives. Els governs de tots els estats hi han sigut invitats, i la majoria de les nacions tenen ja el seu delegat a París i treballen en les iniciacions de la construcció dels respectius pabellons.

El govern d'Espanya hi ha sigut invitat, com corresponia, però segons els nostres informes, el govern francès no ha rebut encara resposta a la

invitació, que tant pot afavorir les nostres indústries d'art decoratiu, que sens dubte hi farien un paper brillant.

Demés de la producció dels nostres industrials, Espanya compta amb una sèrie magnífica d'indústries populars, que serien una veritable revelació, si fossin convenientment exhibides i estimulades per a concórrer al gran concurs que es prepara a la capital de França.

Cridem l'atenció del nostre Foment de les Arts Decoratives i del nostre Gremi d'Artífex en ebanisteria i altres corporacions interessades de Catalunya, i així mateix al nostre estimat amic D. Rafel Domènech, Director del Museu de les Arts Decoratives de Madrid, qui pels seus coneixements i per les recerques que ha practicat en el camp de les indústries populars, seria un element indispensable a la concurrència d'Espanya a l'Exposició francesa.

Un llibre inèdit del pintor Carles

El pintor Carles, és alhora que un pintor i un *gentleman* un escriptor fogós, de coses d'art. Recordem les seves cròniques a *La Esfera* i els seus

bells i picants articles a la Pàgina Artística de *La Veu*. Retret del públic, la seva ploma gentil i clara, i un xic fogosa com el seu pinzell, no ha pas estat en vaga. Un bon amic, li ha descobert un diari on l'home apunta

(Segueix a la pàg. 7)

La Col·lecció Deering de "Maricel"

al Museu de Chicago

El nostre estimat amic en Josep Pijoan, professor d'història de l'art al Col·legi d'Arts de l'Universitat de Califòrnia, ens envia una lletra, on se'ns dona notícia de haver-se instal·lat en dipòsit anònim al Museu de Chicago, la Col·lecció Deering de Maricel de Sitges.

Autoritzats per en Pijoan a publicar la lletra, i respectada la seva personal opinió sobre les obres d'aquella col·lecció, la reproduïm adjunta, segurs de que els nostres lectors ens en seran grats;

UNIVERSITY OF SOUTHERN CALIFORNIA
LOS ANGELES

COLLEGE OF LIBERAL ARTS

20 de maig 1927.

Estimat Folch:

He rebut el prospecte de la GASETA DE LES ARTS, y m'ha portat una alegria al llegir la notícia del regalo que ha fet en Picasso, d'un quadro seu al Museu de Barcelona. Vetaquí un altre home que no varem saber absorbir; jo'm recordo encara del poc cas que se'n feia quan estava començant entre nosaltres. Es com el Nestor, l'Anglada, el mateix Sert, i ara en Bertran, pintors que Barcelona no va conseguir atraure definitivament.

L'altre dia anant a New York per a arreglar els tractes de la traducció anglesa de la meua Història de l'Art, vaig aturar-me varies hores a Chicago. Al Museu de Belles Arts, va sorprendre'm una col·lecció de pintures espanyoles, que no hi eren fa dos anys. Cobrien les parets d'una gran sala al replà de l'escalinata principal, on fins ara no hi tenien més que l'Assumpta del Greco, que varen comprar de l'Hospital de Afuera de Toledo. Acostumat a veure sola la gran pintura del Greco, em va fer una certa estranyesa tots aquells quadros i retaules que havien vingut a fer-li companyia, treient la majestat solemne de la sala abans no més amb les figures grans i lluminoses del quadro magnífic del greco. Allò sí que és una pintura! Per fer coses així val la pena de pintar! Quan el Greco va pintar aquell quadro acababa d'arribar d'Itàlia; es recorda encara de l'Assumpta del Tizià a Santa Maria dei Frati, i de l'Assumpta del Tinto-

X. NOGUÉS.—Menjador de Can Cullaretas. Plafó de ceràmica.

(Fot. Serra)

retto: però què gran i original és ja el Greco en la seva Assumpta... I allí a Chicago l'hi havien fet tot l'honor amb una sala immensa, blanca, tota per ell, com si tinguessin por de profanar-lo amb menys noble companyia.

I vetaquí que ara me'l trobo acompanyat d'un centenar de pintures — uns Goyes, altres Greco-minore, un Zurbaran, un Velázquez jove, i una dotzena de retaules catalans entre ells el Sant Jordi (atribuït a B. Martorell per en Sanpere). Aquest Sant Jordi és l'únic que em va sorprendre favorablement; no l'havia vist mai. Per fotografies, tant al llibre d'en Sanpere, com altres reproduccions a l'il·lustració catalana, m'havia semblat una pintura interessantíssima, però mai havia pogut veure-la; fins tenia una idea de que era un fragment de retaule i molt restaurat. Quina llàstima! La pèrdua d'aquell quadre, irreparable per Catalunya, és de doldre més que res... Quina parella hauria fet al Sant Jordi d'en Cabot que varen comprar fa pocs mesos al Museu. Jo no sé si el coneixes aquest Sant Jordi de Maricel. Es d'uns tons grisos y blancs harmonitzats amb tocs d'or molt discrets; quin brio té el cavall, quin noble gest el cavaller! No ens queda res d'igual a Catalunya, això és ben cert. A Chicago l'han catalogat com obra d'en Benet Martorell, qui sab! jo ja he perdut una mica l'ull clínic que diríem; però em sembla més aviat dels Vergós. Els altres retaules catalans, d'aquest nou grup de pintures de Chicago tant de bé ens ha fet Déu emportant-se-les de Catalunya.

El reste de la col·lecció tenia pesseres interessants per mi. Hi havien els dos grans plafons al·legòrics de Goya que ens va proposar el Navas quan jo era de la Junta de Museus. En volia 20,000 duros aleshores; nosaltres no vàrem tenir mai 20,000 per a comprar un quadre (del que en vàrem pagar més és del de Mestre Alfons de Sant Cugat: ne vàrem donar 8,000); però és interessant recordar que ja començaren a oferir-nos peces de preu y nosaltres no desconfiàvem de poder arribar a comprar-les. Aquestes dos al·legories d'en Goya, devien haver sigut dos pintures meravelloses del temps i estil dels frescos de Sant Antoni de la Florida, però estan molt putinejats, repintats, mellor dit, empastifats — no em dol gens que hagin vingut a Chicago. Recordo ja que en Casellas y en Cabot no s'entusiasmaven gaire pels Goyas d'en Navas i tenien raó.

Lo millor de tota aquesta col·lecció és el Velázquez: un Sant Joan amb l'anyell. Abans no m'agradaven els quadres de Velázquez jove, ni crec que agradessin a ningú. Ara m'agraden immensament: l'home amb la gerra de vi de la col·lecció Vellington, el Crist repartint el pa als peregrins d'Emmaus de l'Altman, i ara aquest Sant Joan de Chicago... Quins colors!... quanta llum en tanta fosca!...

Com us dic, aquestes pintures, totes espaioses, omplint la sala de l'Assumpta del Greco al Museu de Chicago, em varen capficar. D'on venia tot allò? — i a més els lletreros deien que era un dipòsit — no propietat del Museu. Desseguida vaig sospitar que eren la col·lecció Deering; i encara que els empleats del Museu de Chicago no m'ho van saber declarar, a New-York vaig confirmar la meua suposició. La manera com a New York parlaven d'aquells quadres era significativa:

«El Cavaller en el Bosch». Obra de Corot descoberta darrerament i ingressada a la Galeria Nacional de Londres en celebrar-se ara el Centenari del dit Museu.

(Fot. National Gallery Londres)

Masses! N'hi havia masses i cap obra mestra. Valia més per en Deering, com a negoci, haver comprat un sol quadre d'un milló de dòlars que cent de deu mil. I tenien raó. Descomptant el nostre Sant Jordi — que per a nosaltres no té preu, — jo li dono a tot la benedicció i deixo que s'ho carregui en el primer barco que surti.

Es clar que el Velázquez és interessant, però és una obra de la joventut y de semblants en tenim a Madrid; lo mateix el Zurbaran, ni de lluny es pot comparar amb els de Gualdupe; els Goyas d'en Navas, bon vent...

Tot plegat, y pensant amb la gran

xafardia que es va fer quan en Deering se'n va emportar la col·lecció, crec que si ens hagués acontentat deixant-nos el Sant Jordi, hauríem fet santament de deixar-li emportar tot el feto de la col·lecció. Jo no sé bé els detalls de l'assumpte perquè no m'arriben diaris i rebo les notícies tard i malament; però sí sé per en Huntington (que s'hi va tenir que ficar) que hi va haver bufetades... quan en Deering volia emportar-se'n la col·lecció i no l'en deixaven. Potser no n'hi havia per tant!

Adéu, Folch. Molta sort us desitja en la vostra empresa en

PIJOAN.

Bibliografia

«Los Goigs» a Catalunya. Breus consideracions sobre son origen i sa influència en la poesia mística popular, per Joan Bta. Batlle. — Barcelona, Llibreria «L'Arxiu», 1924.

El conegut llibreter i erudit bibliòfil en Joan Bta. Batlle acaba de publicar aquest interessantíssim recull de «Goigs» estampats en el segle XVII, precedit d'unes consideracions molt atinades sobre l'origen d'aquesta forma de la pietat a Catalunya, que ha donat lloc al desenrotllament d'una branca importantíssima de l'art del gravat i de la imatgeria religiosa popular.

Les reproduccions en facsimil són cent, i van precedides d'un exemplar notable de la Col·lecció del nostre Museu, essent els restants, en sa majoria, de la magnífica col·lecció de

«Goigs» de D. Salvador Roca i Ballvé, i alguns altres de la Col·lecció Babra, de la Biblioteca de Catalunya, de la de l'autor Sr. Batlle, i de la de D. Lluís Casanovas.

L'obra del Sr. Batlle correspon a un moviment d'interès cada dia creixent per aquesta branca de la poesia, i del gravat popular. Sia benvinguda.

Bulletí de l'Associació Catalana d'Antropologia, Etnologia i Prehistòria. Volum primer, 1923. — Barcelona, Editorial Catalana.

La novella associació nascuda a l'escalf dels seminaris d'Antropologia i de Prehistòria de la Universitat de Barcelona, ha donat amb aquest primer volum del seu butlletí una prova de la seva vitalitat i del gran interès que les seves tasques tenen dins la nostra cultura renaixent.

Aquest primer volum forma un tom de 226 pàgines, elegantment

imprès, contenint la sèrie important de treballs que es desprèn de la següent taula:

L'Associació Catalana d'Antropologia, Etnologia i Prehistòria. — Obermaier (Hugo): «Escultura quaternària de la cueva del Rascaño» (Santander). — Bosch Gimpera (Pere): «Notes de Prehistòria aragonesa». — Serra Ràfols (J. de C.): «Exploració arqueològica del Pallars». — Pericot García (Lluís): «La Galeria coberta de Santa Cristina d'Aro». — Colominas Roca (Josep): «Els bronzes de la cultura dels talaiots a la illa de Mallorca». — Duran i Sanpere (Agustí): «Un vas ibèric pintat al Museu de Santa Agueda de Barcelona». — Batista i Roca (Josep Maria): «Contribució a l'estudi antropològic dels pobles prehistòrics de Catalunya». — Aranzadi (Telesforo de): «Estudio antropológico de restos humanos de la Naveta de Bi-niach (Menorca) explorada per don Antonio Vives». — Serra Pagès (Rosend): «Petites notes sobre els rites de construcció». — Millàs Vallicrosa (J.): «Textes màgics del Nord d'Àfrica». — Bibliografia.

ERNEST KUNEL: *Maurische Kunst*.

De la col·lecció «Die kunst des Ostens». Manuals publicats: «Die plastik der aegypter»; «Indische plastik»; «Aegyptische Klein plastik»; «Die kunst Ostasiens»; «Die kunst des Alten Persien». — Editor Bruno Cassiver, Berlin.

Una de les figures de l'arqueologia oriental d'Alemanya, el Prof. Ernest Kunel, ha publicat suara, dins la sèrie de manuals d'art oriental que publica l'editor Cassiver, un magnífic Manual d'Art Moro.

El tallat d'aquesta obra és el d'un resum metòdicament exposat, i en el qual la part gràfica pren una importància extraordinària, de manera que el lector, amb un cop d'ull, es forma una idea clara i precisa de les diverses escoles occidentals d'aquest art, que es formà al llarg d'una ràpida carrera a través dels pobles on romanien les velles cultures de l'orient i de la civilització hel·lenística, i que absorbí per la força de la seva adaptació i el dissolvent de la seva sensibilitat, tot el que trobà al pas, fent-ne l'art únic i exquisit dels musulmans.

El Dr. Kunel, dominant les qüestions que avui hi ha plantejades en el camp de l'arqueologia musulmana, sense oblidar-les, ha fet una obra de divulgació esplèndida, on es precisen clarament els termes de l'evolució i desenrotllament de l'art morenc. Un primer capítol, il·lustrat de 24 planxes, tracta de l'estil omeiada, donant a conèixer els seus grans monuments, tals com la Mezquita de Sidi-Obka, a Kairouan, i la de Còrdova a Espanya, així com els restes monumentals del període a l'Aljama de Saragossa i al Museu de la dita ciutat.

Un segon capítol estudia l'estil morenc en les seves extensions al Nord d'Àfrica des de Granada, tal com els monuments de Marrakech, Fès i Tlemsen ens indiquen. Il·lustren el capítol 37 planxes.

Un tercer capítol és dedicat a l'estil mudéjar, en exemplars que ens el mostren des dels segles XIII al XVI, en les mellors cases de Toledo, Còrdova, Sevilla, Alcalà, etc., i, finalment, en altre capítol, estudia l'art berberesc del segle XVI al XIX en els seus monuments i restes de l'Algèria, Tunísia i Kairouan.

Un capítol final estudia les arts industrials corresponents a aquesta

branca frondosa de l'art musulmà, reproduint peces importants d'avori, metall, ceràmica, tapisseria, teixits, armes, etc., i entre ells, alguns dels millors exemplars de les col·leccions hispanes, posant en lloc preferent, entre l'art morenc espanyol, alguns dels més típics exemplars de la Ceràmica de Paterna del Museu de Barcelona.

La part important que l'art morohispà ocupa en aquest llibre, el fa utilíssim, i creiem que una traducció seria de gran utilitat per al nostre públic.

Felicitem al Dr. Kunel per la seva nova obra.

FOLCH.

Una obra d'orfebreria barcelonina en una col·lecció francesa

En una col·lecció particular parisenc hem tingut ocasió de veure darrerament l'adjunta peça d'orfebreria, que porta la marca de Barcelona. Es tracta d'un gerro d'argent repujat, per al servei de rentamans, d'uns 30 cm. d'altura. El tipus ens porta a comparar-lo amb una sèrie de projectes d'aiguamans que es troben en els «Llibres de Passantia» del Gremi d'Argenters de Barcelona, corresponents als exercicis de mestratge de finals del segle XVI i tot el XVII, i especialment amb els dibuixos dels Ros, famosos argenters d'aquella època, dels quals tenim algunes obres conegudes.

Seria infundada una atribució a la família dels Ros, feta a base de l'estil de l'obra (estil, d'altra part, comú en l'orfebreria d'aquella època), bé que les semblances amb alguns dibuixos dels Ros sien marcades. L'únic que pot afirmar-se és que és una bellíssima peça d'orfebreria civil dels obradors barcelonins, i raríssima, com totes les peces d'orfebreria i de argenteria civil d'alguna antiguitat.

Quant a la seva datació veiem que pot fixar-se dins la XVIIa centúria. En el nostre país, l'argenteria mostra, en quant a l'estil, un avenç molt assenyalat en l'adopció de les

formes del renaixement italià, i especialment en aquelles peces d'artista, fetes a mà i sense ús de motlles, els quals i com succeeix sovint en la orfebreria religiosa, perpetuen al llarg de tot el segle XVI i en alguns casos fins al XVII, les formes de l'art gòtic.

La nostra peça d'orfebreria, és una obra pura de cisell, i això, apart de augmentar el seu valor i interès artístic, permet mantenir aquesta datació, malgrat i que aparentment, pugui semblar excessivament endarrerida.

Verament l'obra fa honor als mestres orfegres barcelonins de la època, tal com fa honor a la vitrina del col·leccionista parisenc, que la té exhibida amb tots els honors, entre les joies de la seva col·lecció. F.

NOTICIARI

(Continuació de la pàg. 3)

belles consideracions i sensacions del seu ofici de pintor. Per a oferir-los als lectors de la GASETA DE LES ARTS, n'hi han demanat les primícies i amable com és les ha cedides. A son dia, doncs, els nostres lectors, podran llegir-lo.

Es interessant que els nostres pintors parlin. Potser a casa nostra patim de que ells han parlat poc i la crítica ha parlat massa, i és evident, que una crítica que sols mira les obres i desconeix sovint el pensament que les ha produïdes, és difícil que sia justa, i és impossible que sia interessant.

Naturalment, que no és indispensable, al coneixement del pensament d'un artista, el que ell l'expliqui (generalment, aquest es reflexa prou clarament en l'obra pel qui la sab veure); però si que és d'una gran utilitat l'observar que en general l'ordre de preocupacions del pintor és molt distint de l'ordre de preocupacions del crític, i és bo que els pintors parlin, perquè la crítica aprengui a situar-se en el lloc des d'on ells actuen.

L'Exposició Mallol.

Es d'interès constatar, com el nostre públic d'amateurs de pintura moderna, cada dia més nombrós, correspon a l'esforç dels artistes, en les seves exposicions particulars. Darrerament, en Mallol ha aconseguit, en la seva exposició en «El Camarín», un èxit de venda extraordinari, havent estat adquirides gairebé totes les teles exhibides, en la forma següent: «Març»: Lluís Plandiura; «La Deu»: Lluís Plandiura; «Hivern»: Ròmul Partagàs; «Olot»: R. Partagàs; «L'Hostal»: J. Sala; «El Moli de l'Aubert»: Salvi Iborra; «Pomeres de Vernatallat»: J. Espona; «Prat de Tortonell»: M. Bosch; «La Plana»: Ferran Benet; «Les nogueres de Tortonell»: Jascinte Rifà; «La Plana (Hivern)»: Josep Mateu; «La Carreta»: R. Partagàs; «La Mata»: Ròmul Bosch.

L'Exposició d'en Rafael Benet

El pintor i escriptor d'art, en Rafael Benet, ha obtingut en la seva exposició celebrada darrerament a «El

Orfebreria barcelonina

(Paris. Col·lecció particular)

Camarín», un succés extraordinari i meregut, així de premsa com de públic.

La quasi totalitat de les obres exhibides, han sigut adquirides per col·leccionistes barcelonins, obrint-se a l'artista les portes de les més importants col·leccions de pintura moderna de la nostra ciutat. Les adquisicions fetes són les següents: «Tardor», col·lecció Bonaventura Fornells; «La Riera», col·lecció Antoni Aurell; «Dia clar», col·lecció Joan Duran; «La Deu», col·lecció Rossend Partagàs; «El Mill» i «Inicis de Tardor», col·lecció Francesc Salvans; «Mas Ventós», col·lecció Josep Barbey; «Prat de les Mores», col·lecció Josep Sala; «Sant Martí del Corb», col·lecció Lluís Girona; «Noia cosint», col·lecció Romero de Terrassa.

El col·leccionista D. Lluís Plandiura, ademés, ha adquirit per a la seva col·lecció les obres «Ratet», «El Pent», «La Coromina», «Dia gris».

Felicitem al nostre amic i col·laborador pel seu triomf.

Les pintures murals romàniques al Museu.

Han quedat definitivament instal·lades i ja visibles per al públic, al Museu de la Ciutadella, les pintures murals romàniques catalanes, procedents del nostre Pirineu. Els treballs d'arrencament, trasllat al Museu i instal·lació, s'iniciaren el mes d'octubre de 1919, i han acabat ara.

La premsa diària ha donat compte

de la visita que el dia 12 del corrent varen fer a la instal·lació de les Pintures romàniques els Reis d'Itàlia i el Príncep del Piemont, amb motiu de la seva estada a Barcelona, sortint del Museu altament sorpresos del nucli de pintura romànica allí reunit, i que forma, en son conjunt, l'únic Museu de pintura romànica d'Europa.

La Col·lecció romànica del Museu té dins els estudis d'història de l'art una importància grandíssima, i alguns homes eminents que han visitat de poc les nostres col·leccions, com són el Professor Venturi de Roma, Mr. Quingsley Porter de la Universitat d'Harvard, M. Camille Enlart del Museu del Trocadero, M. Dihel, professor d'art bizantí a la Sorbona, etc., afirmen el fet d'ésser indispensable el coneixement del Museu nostre, per tots els qui vulguin treballar a l'estudi de la pintura medieval a Europa.

L'obra de salvació d'aquestes pintures ha sigut lenta i laboriosa. Situades a indrets apartats, d'accés difícil, han calgut traslladar-se en ells durant llargues temporades. La feina d'arrencament — començada, com hem dit, l'octubre de 1919 i acabada la tardor de 1923 — dona idea de com aquests han sigut llargs i difícils.

Certament, la cosa s'ho valia, i Catalunya pot estar orgullosa d'haver salvat definitivament aquests tresors de la pintura medieval, posant-los a l'abast del món estudiós en les belles galeries del nostre Museu del Parc. Per l'obra feta, mereixen gratitud totes les Juntes de Museus que des de 1919 ençà han posat el coll a la gran obra, que serà honor de la nostra Barcelona.

En un dels nostres números vinent publicarem una informació il·lustrada a propòsit dels treballs i de les instal·lacions a què aquestes pintures han donat lloc.

Orfebreria barcelonina

(Paris. Col·lecció particular)

GASETA DE LES ARTS

Petrítxol, 8

EDITORIAL POLIGLOTA

Subscripció Barcelona...	2 pessetes al mes
Id. fora	2.75 id. id.
Número solt	1.25

APAREIX QUINZENALMENT

La Necròpoli Romano-Cristiana de Tarragona

L'estiu passat es començaren a practicar els treballs de cimentació de la nova Fàbrica de Tabacs de Tarragona, en una parcel·la de terreny propera al riu Francolí i a la carretera d'Alcolea del Pinar.

En fer pous per assentar els pilans de ciment armat que deuen sostenir l'edifici, començaren ben aviat de sortir sepulcres fets amb teules o sarcòfags de pedra grollera, així com restes de parets. De moment no semblaven tals troballes tenir cap especial importància, però en sortir una cripta de proporcions ja monumentals amb una volta molt ben conservada, els enginyers directors de les obres compregueren que aquell lloc podia tenir reservades sorpreses. Immediatament es dona-

restes de columnes *in-situ* han sortit en diferents indrets.

Si bé totes aquestes restes de construcció semblen pertànyer a moments bastant avançats de l'època romana, certs materials de construcció (un bell capitell corinti, ares amb inscripcions en lletres de bona època), aprofitats sovint en construccions tardanes, així com monedes d'Adrià i altres emperadors dels primers períodes de l'imperi semblen establir que en aquests temps fou començat d'ocupar el lloc.

Cal suposar que durant molt temps hi hagué allí conjunts d'habitacions que caurién fora de les muralles de la ciutat, properes per altra part a la via de la costa, que passava per un lloc immediat.

Necròpoli de Tarragona. — Llosa sepulcral en mosaic de vidre.

(Fot. F.)

tada que rebé la forma actual amb una habitació quadrada a peu ple de la qual sols en resta el paviment i el començ de les parets i una cripta a la qual s'arriba per una escala que acaba junt a una porta rectangular que dona accés a aquella que té planta quadrada amb tres espais laterals més profunds que contenen un sarcòfag tosc de pedra cada una, cobert l'espai quadrangular per una volta d'arestes.

La major part dels sepulcres no guarden cap ordre i omplen les cambres i els espais lliures, a diferents nivells, envoltant-se de vegades determinats grups de sepulcres, amb murs.

Els tipus més usuals són la sepultura en un sarcòfag de pedra, tapat per lloses planes, o l'esquelet protegit per dos rengles de teules apoiades per la part superior.

Els sarcòfags constitueixen la sèrie més important de troballes, essent alguns de vertader mèrit artístic, com el que té al mig la part superior d'una figura femenina de curosa execució i semblant un ver retrat, i a ambdós extrems un lleó en actitud de devorar un petit cèrvol. Altres revelen un art més provincià o una qualitat molt inferior.

Tant les d'alguns dels sarcòfags com les inscripcions cristianes trobades *in-situ* o soltes constitueixen un valuós material epigràfic, indubtablement el contingent major que s'hagi trobat de l'època cristiana a Espanya, i entre les inscripcions n'hi ha alguna que per la menció de personatges coneguts pot datar-se exactament, estant d'acord aquesta data amb la cronologia de les monedes de Constantí, Maximià, Galienus, etc., que abunden a la necròpolis.

Especial esment mereixen una sepultura en la qual el cadàver degué estar revestit amb una túnica de porpra i de teixit d'or, dels quals s'han trobat moltes restes de fils, i dos sarcòfags que estaven coberts per dos formosos mosaics fets amb dauets de vidre verd-blau alternant amb els de marbre de diferents colors. Ambdós són cristians, estant l'un molt ben conservat i veient-s'hi dintre d'una orla la inscripció donant el nom del difunt, un anyell i un vas, mentre que de l'altre sols es trobaren intactes part de l'orla dintre la qual hi havia la

inscripció de la que sols resten quelques lletres, a la capçalera de la qual hi ha una creu inscrita en un doble cercol.

Un altre interès de la necròpolis recentment excavada és la seva proximitat a la finca del Sr. Puig i Valls, en la qual fa anys s'hi trobaren també importants sepulcres.

La publicació d'aquestes troballes, després del previ estudi, marcarà una etapa de l'arqueologia romana a la Península, a on sols la necròpolis de Carmona ha pogut oferir un conjunt de sepulcres més ric i variat i que en la necròpolis de Bonònia (excavada pels Srs. P. París i Bonsor), del Coto de Doñana (recentment excavada pels Srs. Schulten i Bonsor) i en la cristiana d'Empúries, trobarà interessants paral·lels.

I qui sap si l'excavació de la necròpolis tarragonina, que pel demés convindria continuar en la part que no han d'atacar els treballs de la Fàbrica de Tabacs, podria ésser l'inici de l'excavació metòdica de la nostra capital de la Tarraconensis, que és un dels deures que la nostra generació encara no ha complert i que segurament permetria fer el Museu Romà de Catalunya, el qual seria un dels més importants del món provincial romà. B.

Exposició d'edicions en bronze de la casa Bechini

A les **Galeries Dalmau** ha tingut lloc darrerament una exposició de les edicions en bronze d'escultures originals de Llimona, Borrell Nicolau, i altres.

La fidelitat i la cura concienzosa de la casa Bechini en les reproduccions d'art, així en el marbre com en la fosa en bronze, posa en evidència la merescuda anomenada d'aquests obradors, on l'artista, més que un reproductor, hi troba un fidel interpret.

Les **Galeries Dalmau**, acollint aquesta manifestació, ha fet honor a la casa Bechini, la qual constitueix un element del tot indispensable en una ciutat que, com la nostra, ha arribat a un terme de producció artística important.

Necròpoli de Tarragona. — Sarcòfag romà-cristià en marbre.

(Fot. F.)

Necròpoli de Tarragona. — Detall d'un sarcòfag romà-cristià en marbre. (Fot. F.)

ren ordres terminants perquè es conservés tot ço que sortís i es vigilà especialment els nivells del terreny en què solien aparèixer els sepulcres.

Des d'allavors es curà de l'excavació metòdica del lloc, i per haver-se pogut fer, malgrat els treballs de la fàbrica, mereixen tota mena d'elogis tant el Director de la Companyia Arrendatària de Tabacs D. Francisco Bastos, qui d'una manera especial s'interessà per l'excavació i la conservació i estudi de les troballes, com els enginyers D. Miquel de Quesada i D. Salvador Tulla, els quals dirigiren personalment els treballs, en els quals foren assistits per la col·laboració tècnica de D. Josep Colominas, del Servei d'Excavacions de l'Institut d'Estudis Catalans.

El lloc fou ocupat llarg temps durant l'època romana, i a més de la necròpolis degué contenir algun temps construccions d'altre caràcter.

Han sigut trobats fonaments d'habitacions, entre ells un hipocauste que escalfava l'aigua per a nodrir una piscina aneja que també fou trobada, havent-hi prop, i en relació amb l'hipocauste, un recinte rectangular amb columnes en un dels seus costats. Altres habitacions amb

Però també en aquests primers temps de l'imperi hi havien, pròxims a les habitacions, sepulcres, algun dels quals degueren ésser importants.

Malauradament les inscripcions funeràries paganes de l'època s'han trobat quasi sempre remogudes per l'ocupació posterior, i sols en alguns casos s'han trobat els fonaments de sepulcres monumentals, molt destruïts, un d'ells que degué ésser dels de tipus de torre. Potser també la cimentació i una part dels murs de la cripta trobada primerament i que s'ha esmentat pertany a aquesta primera època del lloc.

Un estudi de la cronologia dels diferents tipus epigràfics donarà segurament llum sobre la continuïtat d'ocupació tant de les habitacions com de la necròpolis. Entre les inscripcions paganes n'hi ha una grega.

El conjunt més important de troballes és el de la última època en què el lloc degué ésser utilitzat preferentment com a cementiri cristià.

Allavors es remenaren moltes sepultures anteriors, es ficaren sepulcres dintre d'habitacions anàlogament a ço que s'ha observat a Empúries, i fins es degueren reaprofitar sepultures més velles. Potser allavors es reconstruí la cripta esmen-

LLIBRES D'ART

PER LES ARTS DECORATIVES,
ARQUITECTURA • PINTURA
ESCULTURA • MOBLES
FERRCS, ETC., ETC.

Llibreria FABRE

Rambla Catalunya, 52 • Barcelona

JOAN BUSQUETS

Casa fundada l'any 1840

MOBLES ARTÍSTICS DECORACIÓ
OBJECTES PER A PRESENT

Exposició, Despatx i Tallers:

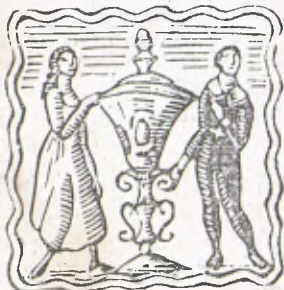
Passeig de Gràcia, 36 - Tel. 5314 A - Barcelona

GALERIES DALMAU

PASSEIG DE GRÀCIA, 62 - TEL. 1172 G.

BELLES ARTS
EXPOSICIONS

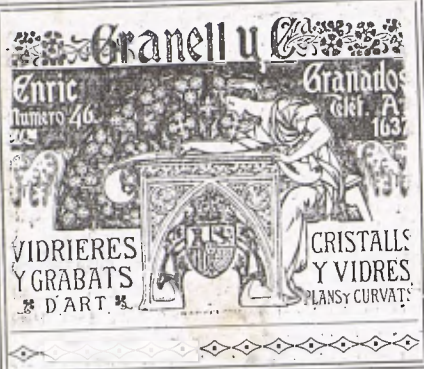
SECCIONS DE: MATERIAL PER ARTISTES
MARCS, MOTLLURES
OBJECTES D'ART
LLIBRERIA
ANTIGUITATS

JOIER

TEL. 813-S. P. GRANVIA, 643

BARCELONA

CASA FUNDADA L'ANY 1835

MOBLES D'ART • DECORACIÓ

M. PALLAROLS

EXPOSICIÓ: PASSEIG DE GRÀCIA, 44

TALLERS: PORVENIR, 22, S. G.

ANTIGA CASA A. OLIVA
FUNDADA EN 1885

T. Priu Mariné

Taller de daurats • Altars • Imatges
Decoració i reproducció en pasta
d'objectes d'art antic i modern
Casa especial per a la restauració
de retaules antics

Consell de Cent, 368
(entre Bruch i Girona) **Barcelona**

EXPOSICIÓ

Compra i Venda d'Antiguitats

J. Valenciano

Corribia, 2, pral. (Cant. Pl. Nova)
BARCELONA

LONES, LONETES, LLANETES
I ALTRES TEIXITS

TOLDOS, VELAM, BANDERES
I SIMILARS

TENDES DE CAMPANYA
DE DIFERENTS MODELS

CONFECCIÓ DE TOTA CLASSE
DE TREBALLS DEL RAM

G. ESTAPÉ

PASSEIG DE SANT JOAN, 8

TELÈFON 203-S. P.

BARCELONA**J. MORAGAS**

ANTIGUITATS

Plassa Catedral, 2 **BARCELONA****HISTORIA DEL ARTE**

per J. PIJOÁN (segona edició)

AQUESTA OBRA, QUE ES POT DIR LA MILLOR I MÉS COMPLETA DINTRE DEL
SEU ESTIL, INCLOU TOTS ELS DESCOBRIMENTS MODERNS EN HISTÒRIA,
ARQUEOLOGIA I CRÍTICA, TÉ TRES VOLUMS, QUE TRACTEN, RESPECTIVA-
MENT, DELS POBLES PRIMITIUS, DE L'EDAT MITJANA, DEL RENAISEMENT
I FINS A L'ART MODERN. ÉS UNA OBRA MOLT PROFITOSA PER A TOTS
AQUELLS QUE DESITGIN AMPLIAR SA CULTURA ARTÍSTICA.

SALVAT EDITORES, S. A.41, Carrer de Mallorca, 49
BARCELONA**CATALONIA**

LLIBRES DE TOTA MENA, LITERATURA
NACIONAL I ESTRANGERA, LLIBRES
D'ART, TÈCNICS, PER A NOIS, ETC.

OBJECTES D'ESCRITORI. • ESPECIAL-
LITAT EN TREBALLS D'IMPRESSA.

Pl. Catalunya, 17. - Telèf. 4789 A.
BARCELONA

REVESTIMENTS
DECORATIUS

DEKOR

Novíssima aplicació
de la **URALITA** a les
Arts Decoratives

REPRODUCCIÓ EN RESPATLLERS I
ARTESONATS DE LES TALLE ANTIGUES
DE FUSTA EN LLURS TONS NATURALS

URALITA, S. A.

BARCELONA. PL. ANTONI LÓPEZ, 15

TELÈFONS 1644 A. - 848 A.

LLOC D'EXPOSICIÓ I VENDA:

PASSEIG DE GRÀCIA, 50 - SUCURSAL

TELÈFON 53 G.

ACADEMIA
BAIXAS
ENSENYANSA
DE **DIBUIX**

Y
PINTURA
PER
AB-DOS
SEXES

CARRER DEL PI, 1

ASSEGUREU CONTRA INCENDIS

ELS VOSTRES MOBILIARIS QUE AMB ELS
OBJECTES D'ART, ANTICS I MODERNS,
QUE FORMEN PART DEL MATEIX,
ESTAN EN CONTINU PERILL
D'ESSER DESTRUÏTS

DIRIGIR-SE PER ESCRIT O PER TELÈFON A LA

Oficina Tècnica d'AssegurancesRonda Universitat, 6, 1^a, 2^aTELÈFON 4443 A. **BARCELONA**

CONSULTES I DADES EXCLUSIVAMENT
A L'ESTATGE DEL SOL·LICITANT

ANTIGUITATS
D'ART

Call 28 PRAL.

(CARRER FERNANDO)

(PLAÇA ST. JAUME)

BARCELONA**Llibreria Antiga i Moderna**

Canuda, 45. Barcelona

Pròxima aparició de

"ELS TRESCENTISTES"

del Rnl. Mn. J. GUDIOL

UN AUTO de
calitat per a gent distingida
"Minerva"

paraula que simbolitza el luxe, la
seguretat, economia en lo consum
i marxa silenciosa d'un cotxe.

CLASSIS

15 i 20 HP. 4 cilindres

20 i 30 HP. 6 cilindres

Carrosseries de tots estils

AUTOMOVIL SABON

TRAFALGAR, 52

BARCELONA